

ВІДДІЄСЛІВНІ ІМЕННИКИ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ В УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРАХ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. У статті розглядаються словотвірні типи віддієслівних іменників чоловічого роду, утворених за допомогою суфіксів *-ак, -ач, -ок, -ник*, в українських говорах Закарпатської області.

Ключові слова: іменник, словотвір, суфікс, українські говори Закарпатської області.

Віддієслівні іменники – досить поширене явище як в літературній мові, так і в ряді говорів. Але іноді, досить важко визначити, чи іменник виник від дієслова, чи навпаки. П. Білоусенко пише: “Паралельно від одних і тих же кореневих основ могли утворюватися ітеративні і каузативні дієслова на *-iti*. Отже, при іменника типу *brodъ* існували дієслова типу *broditi*. І якщо на більш ранніх етапах вони перебували в паратактичних словотвірних відношеннях, то в праслов’янській мові іменники почали сприйматися похідними від дієслів. Це дало поштовх до утворення нових девербативів” [3: 21].

Найчастіше серед девербативів утворюються такі словотвірні типи: назви осіб, назви тварин, назви конкретних предметів, назви знарядь праці, назви їжі та кухонного начиння, локативні назви, назви абстрактних понять та ін.

В українських говорах Закарпаття віддієслівні іменники чоловічого роду утворюються за допомогою таких суфіксів: *-ак, -ан, -ач, -ачк, -ок, -ик, -ник, -иц’, -ниц’, -ун, -ух, -унок* тощо. За браком друкованої площі, у статті розглядаємо лише девербативи із суфіксами *-ак, -ач, -ок, -ник*.

Давні пам’ятки засвідчують суфікс *-ак* досить рідко. На власне українському ґрунті назви осіб із цим суфіксом особливого поширення набувають десь з XIV – XV ст. [2: 109]. Але попри все, суфікс *-ак* належить до найдавніших з базовим *-к* [3: 34].

І.Демешко, досліджуючи валентність суфіксів в українській мові писав, що “найвища його сполучуваність з іменниковими основами (53,9%), значно нижча з прикметниковими (28,7%), а на третій позиції дієслівні основи (15%)” [4: 78].

Розглянемо словотвірні типи, що утворюються з цим суфіксом у говорах Закарпаття:

1. Високопродуктивний тип назв осіб: *рiзак* ‘чоловік, який в давнину заколював на селі свиней за гроші’ (Бг), *дрiмак* ‘людина, яка постійно хоче спати’ (КБП; [П.Г.: 51]), *приймiмак* ‘дитина, взята на виховування’ (ВВ, КСП; [П.Г.: 154]), *бaбpак* ‘повільний у роботі чоловік’ (но *уто ўден бабpак, ичо так мало зрoбiу за цiлий дин*), *гудак* ‘музикант, переважно скріпаль’ (від *гудити*), *здыхлiмак* ‘дуже хворий, немічний чоловік’ (від *здыхлiый* ‘такий, у якому ледве тримаються життєві сили, який дихає на ладан’), *лымiмак* ‘вайлуватий чоловік’ (від *лымпати* ‘повільно йти, плентатися, чвалати’, *незрослiмак*, знев. ‘людина невеликого зросту’ (від *незрослый* ‘малорослий, якому немає зросту’),

погыблiмак ‘кволий, хворобливий чоловік, хлопечь’ (від *погыблiый* ‘т.с’), *помеpзлiмак* ‘чоловік, що швидко мерзне’ (від *помеpзлiый* ‘який швидко мерзне’), *прийшлiмак* ‘який прийшов з іншого населеного пункту’ (від *пpийшлiый* ‘т.с.’), *свистак* ‘свистун’, *талымiмак* ‘вайлуватий чоловік’ (від *талымпати* ‘вайлувати, важко йти’), *телемiмак* ‘чоловік, який іде важкою, повільною ходою’ (від *телемпати* ‘тяжко й довго йти’), *флоцак* ‘чоловік, який постійно переслідує власну вигоду’ (від *флоцати* ‘переслідувати власну вигоду’) [Сб.: 18, 53, 125, 161, 205, 238, 254, 281, 327, 348, 349, 400], *лишiмак* ‘людина, що живе окремо’, *лiпiмак* ‘штукатур; муляр’, [П.Г.: 94, 231], *боляк* ‘хворий, що лежить довгий час’ [Бв.: 36], *мiряк* ‘той, що міряє молоко’ [Гриц.: 156]; пор. гуц. *бабрiак* ‘неохайний, неакуратний чоловік; несумлінний робітник’ (від *бабрати* ‘бруднити; робити будь-як’), *боляк* ‘хворий’ [СГГ: 120, 223], *вавiмак* ‘чоловік з дефектом’ (від *вавкати* ‘невизразно говорити, бурмотіти (про людей)’ [ГГ: 32]; зах.поліс. *лежiмак* ‘ледар’, *пийiмак* ‘п’яниця’ [Арк., I: 280; П6 48].

2. Продуктивний тип назв конкретних предметів: *тесiмак* ‘спеціальна сокира, яку використовував тесляр’ [П.Г.: 168], *чepмак* ‘маленька каструля з ручкою для набирання води’ (Ск, Дв, КСП; [Сб.: 415; П.Г.: 219]), *вiшiмак* ‘вішалка’, *лунiмак* ‘великий кусок хліба, сала, сиру і т. д.’ (від *лунати* ‘їсти з великим апетитом багато їжі’), *моклiмак* ‘намокле зрубане дерево, дрова, хворост’ [Сб.: 39, 164, 175], *сiдiмак* ‘сідіння на велосипеді, мотоциклі’ [Сб.: 331], ‘кусок дерева, на який сідає вівчар, коли доїть овець’ [Гриц.: 135], *клонцiмак* ‘зуб; великий зуб’ (від *клонцати* ‘кусати, лузати’) [П.Г.: 80]; пор. бойк. *боляк* ‘нарив’, *визнiмак* ‘вказівка; визначити строк’ [Ониш., I: 65, 101]; гуц. *клонцiмак*, знев. ‘зуб’, *стружiмак* ‘матрац’ [Нег.: 93, 164], *дранiмак* ‘старий віник; гострий гребінь’, *лунiмак* ‘груба тріска’, *ходiмак* ‘постоли’ [ГГ: 63, 115, 202]; зах.поліс. *бурчiмак* ‘прокисле молоко’, *вишiмак* ‘вішалка’, *тесiмак* ‘великий ніж’ [Арк., I: 39, 62; II: 197].

3. Малопродуктивний тип назв тварин: *тpуiмак* ‘кролик’ (ВБ, КСП; [П.Г.: 196]), *доубiмак* ‘дятел’ [Сб.: 67], *бритiмак* ‘безшерста вівця’, *проходiмак* ‘вівця, яка швидко ходить (в отарі)’ [Гриц.: 24, 31]; пор. зах.поліс. *мовчiмак* ‘мисливський собака, який мовчки гонить звіра’, *провожiмак* ‘звір, який водить стадо’ [Арк., I: 317; II: 93].

І. Олійник відносив появу суфікса *-ач* ще до спільнослов’янського періоду і відзначав, що у

“суфіксі *-ач* звук *ч* з’явився внаслідок поєднання *к* з наступним *йь*, а звук *а* є результатом абсорбції дієслівного суфікса” [11: 34]. Свідченням того, що появу суфікса *-ач* можна віднести до спільнослов’янського періоду є наявність утворень із цим суфіксом у всіх слов’янських мовах. С.П.Бевзенко говорить про першу появу суфікса *-ач* ще в українських пам’ятках XVI – XVII ст., в основному це були іменники назв осіб носіїв певної дії чи ознаки [2: 108].

Суфікс *-ач* виявляє високу продуктивність як в літературній мові, так і в українських говорах. І.Олійник зафіксував у “Словарі української мови” за ред. Б.Грінченка 62 іменники з цим суфіксом, із яких 32 вживаються і в сучасній українській літературній мові [11: 37]. У своїх дослідженнях продуктивним цей суфікс назвали В.Німчук [9, 10], О.Захарків [6], Г.Шумицька [13], Л.Дика [5] та ін.

Розглянемо словотвірні типи із цим суфіксом, найбільш характерні для українських говірок Закарпаття:

1. Високопродуктивний тип назв конкретних предметів: *клепач* ‘молоток’ (Ск, ВВ; [Сб.: 144]) (від *клепати* ‘вирівнювати лезо, б’ючи по ньому молотком; кувати’), *сповивач*, *уповивач*, *повивач* ‘пелюшка, у яку сповивають немовлят’ (ВВ, Вд, Бз, Гл; [Сб.: 236; П.Г.: 181]), *оптинач* ‘спеціальний ніж для обрізання чого-небудь’ (КсП, Лаз), *помітач* ‘віник’, *припускач*, заст. ‘палиця, один кінець якої втикається в отвори головки воротила кросен, а другий упирається в підлогу; служить для припускання основи’ (від *припускати* ‘попустити нитки основи при тканні на кроснах’ [Сб.: 254, 284], *видбивач* ‘детальний предмет в млині’ [Бв.: 41], *бринькач* ‘щось дзвінке’, *довбач* ‘спеціальна дошка для довбання’, *побивач* ‘сокира для дрібнення і забивання’, *поскрібач* ‘щітка для чесання коня’, *прибивач* ‘інструмент для забивання, прибивання’ [П.Г.: 17, 49, 143, 151, 153], *тоукач* ‘твердий дерев’яний стрижень у ступі’ (Пл, Трн, Кл, Гр; [П.Г.: 193], *пріптинач* ‘такий поворозок, що припинають коня на пашу’, *п’утач* ‘п’утачем п’утайут коня, аби ни ўт’ік’ [Гриц.: 251]; пор. бойк. *вибивач* ‘знак на овечому вусі, по якому розпізнають овець’, *витиращ* ‘кора з лози, якою витирають косу після клепаання’, *возривач* ‘пічка’ [Ониш., I: 96, 111, 138]; *вкурач* ‘пристрій для обкурювання бджіл’, *затиращ* ‘інструмент, яким бондар робить жолоб в клепках для дна бочки’, *світнич* ‘ліхтар, світильник; свічник’, *стругач* ‘різбярський ніж’ [ГГ: 40, 79, 168, 178], *товкач* ‘дерев’яний стрижень у ступі; дерев’яний стрижень, яким каструють свиней без хірургічного втручання’ [ГГ: 186; Нег.: 168]; бук. *буркач* ‘водопад’ [СБГ: 43].

2. Продуктивний тип назв осіб: *сватач* ‘чоловік, який в давнину домовлявся за весілля’ (Гр; [Сб.: 327]), *заготовач* ‘заготівельник’, *ковач* ‘коваль’ (від *ковати* ‘виконувати ковальську роботу; кувати’), *смыркач* ‘маленький хлопчик, в якого соплі течуть з носа’; знев. ‘молодий недосвідчений

хлопець’ [Сб.: 93, 146, 335] (від *смыркати* ‘бути сопливим, підтягувати соплі’ [Сб.: 335]), *брехач* ‘брехун’, *наймач* ‘орендатор; той, що наймає’, *рубач* ‘дрворуб; лісоруб’ [П.Г.: 17, 111, 168]; пор. бойк. *ворач* ‘орач’ [Ониш., I: 143]; гуц. *ковач* ‘коваль’, *тискач* ‘людина, яка багато, без упину, розмовляє’ [ГГ: 97, 148], *підлизач*, *підлизувач* ‘підлабузник’ [ГГ: 149; Нег.: 133], *рубач* ‘дрворуб’ [ГГ: 166; Нег.: 164]; зах.поліс. *смаркач* ‘підліток’ [Арк., II: 158]; див. ще *брехач* ‘лгун’ [Грін., I: 97].

3. Малопродуктивний тип назв їжі та предметів кухонного начиння: *скріпач* ‘домашній сир із додаванням шлунка молодої кози або теляти’ (Гд), *быркач* ‘кухонне начиння, яким розколочують страву’ (від *быркати* ‘колотити, роздрібнювати варену квасоллю’ [Сб.: 24]), *лускач* ‘шипці для горіхів’ [П.Г.: 96]; пор. бойк. *биркач* ‘біб, що його дають на т. зв. свят-вечір худобі, щоб брикала’ [Ониш., I: 52]; гуц. *складач* ‘широкий обруч, яким скріплюється дерев’яний посуд’ [ГГ: 171].

Суфікс *-ок* (із колишнього *ъкъ*) [2: 126] частіше за все виступає у творенні назв конкретних предметів і зовсім не зустрічається у віддієслівних утвореннях назв осіб. І. Ковалик зазначав, “суфікс *-ок* з попередньою дієслівною основою на східнослов’янському мовному ґрунті дуже обмежений і непродуктивний” [7: 52].

Г.В.Шумицька назвав суфікс *-ок* продуктивним при творенні абстрактних іменників чоловічого роду (*добыток* ‘худоба; взагалі те, що одержано, добуто працею’ від *добыти* ‘добути’, *невидок* ‘темрява, морок’ від *не видіти* ‘не бачити’). Дослідниця нараховувала таких іменників у північно-лемківських говірках близько 20,8 % [13: 10–11].

Отже, продуктивність віддієслівних утворень із суфіксом *-ок* на різних територіях, а також у літературній мові неоднакова. В “Словнику української мови” в 11 т., за підрахунками М.В.Кравченко, 56 таких дериватів [8: 33–34], а в зах.поліс. говорі, як свідчить дослідження Г.Л. Аркушина, в “неповних записах” таких дериватів більше сотні [1: 410].

Простежимо продуктивність цього суфікса у говорах Закарпаття:

1. Високопродуктивний тип назв результатів дії: *сповиток* ‘пелюшка, у яку сповивають немовлят’ (КБП, КсП), *недокурок* (Пр), *недогарок* (Дв, Бз), *недопалок* (КсП; [П.Г.: 66]) ‘недокурок, залишок недокуреної або викуреної сигарети’, *покидок* ‘покинута дитина’ (КсП; [П.Г.: 147]), *покладок* ‘штучне яйце у гнізді, щоб кури неслися’ [Сб.: 248; П.Г.: 147], *заудаток* ‘аванс’ (від *завдати* ‘дати задаток’, *заводок* ‘те, що заводиться; те, що засновує, починає що-небудь’, *зносок* ‘останнє (дуже маленьке) яйце, знесене куркою (його викидають)’, *кыплаток* ‘окріп, кип’яток’, *ошкалок* ‘обламаний кусок чого-небудь’, *приобріток* ‘придбана власність’ (від *приобріти* ‘придбати у власність’), *прожерок* ‘ковток’ (від *прожієрати* ‘ковтнути’) [Сб.: 89, 90, 129, 170, 215, 283, 290], *зарібок* ‘заробіток’ [П.Г.: 64], *огрызок*, *оламок*, *утинок*, *удрізок* ‘відламаний,

відрізаний шматок чого-небудь, *останок* 'залишок чого-небудь' [10: 174] *відварок* 'сироватка із сирю', *неварок* 'сироватка, з якої варять "вурду"', *приварок* 'тотó молоко шчо сипле, коли вурду відвурджує' [Гриц.: 182]; пор. бойу. *зносок* 'перше, мале яйце, що знесла курка' [Ониш., I: 317], гуц. *вивалок*, *зносок* 'яйце, знесене без шкаралупи', *пóкладок* 'штучне яйце, підкладене у гнізді, щоб кури неслися', *пóправок* 'стан, коли хвора або квולה людина починає поправлятися; коли людина набирає ваги, товстішає' [ГГ: 36, 54, 83, 153, 156], *добúток*, заст. 'приплід', *примúрок* 'викладений з каменю, забетонований фундамент' [Нег.: 64, 144]; зах.поліс. *скúрок* 'недопалок' [Арк., II: 154].

2. Продуктивний тип конкретних предметів, мотивованих певною дією: *ла'зок* 'сад біля будинку' (Гд), *дуйок*, *дойок* 'дійка (на вимені корови, вівці та ін.)' (Ск, НБ, ЛП, Гр), *при'міток* 'головний убір у нареченої' (Гр, ВБ, ВВ), *моток*, заст. 'міра пряжі, міток' [Сб.: 176], *віцок* 'мітка у вівці' (*віщок* – *такé вірубуйес'а на вúсі*), *оц'адок* 'мале-нька (певна) кількість сіна, якою годують овець', *перéгородок* 'будівля відкритого типу для овець', *приту'лок* 'загорода для овець на малий проміжок часу' (*приту'лок – тотó лиш такé на'мало, аби бúло де с'а притулити, м'ало лиш перебúти з худóбоу*) [Гриц.: 46, 115, 219]; пор. бойк. *взяток* 'придане', *відрізок* 'нитка, відрізана від клубка' [Ониш., I: 95, 123], гуц. *обводок* 'обід (напр., у ситі)' [ГГ: 134], *віходок* 'вбиральня, туалет', *значок* 'поштова марка', *перéміток* 'сувій полотна', *плівок* 'плювок' [Нег.: 41, 82, 131, 136]; наддністр. *валок* 'частина грабель, до якої прикріплюють зубці' (від *валувати* 'притискати валком зорану землю'), *вуг'арок* 'жарина' [Шило: 64, 85].

3. Малопродуктивний тип абстрактних понять: *приморозок*, *заморозок* 'перші морози' (Ск, Дв, Гн), *споминок* 'спогад, спомин', *спочивок* 'відпочинок' (від *спочивати* 'відпочивати; помирати') [Сб.: 340], *забúток* 'забуття', *зачинок* 'початок будь-якої справи' [П.Г.: 58, 66], *погибок* 'загибель великої кількості овець' [Гриц.: 120]; пор. гуц. *згибок* 'загибель', *перепочивок* 'перепочинок' [ГГ: 81, 146].

4. Малопродуктивний тип назв істот: *зміток* 'недоношений плід ягняти', *перепочивок* 'вівця, яка постійно їсть, йде відпочивати і знову повертається їсти', *перейідок* 'вівця, яка з'їдає дуже багато сіна', *рзб'иток* 'вівця, з якою стався нещасний випадок' (*найшли смо óде рзб'иту стрижку, рзб'иток*) [Гриц.: 63, 102, 115, 121], *прип'лодок* 'приплід кого-небудь' [Сб.: 284].

Слова з суфіксом *-ник* від дієслівних основ утворюються двома способами: від основ неперехідних дієслів недоконаного і рідше перехідних доконаного виду з випадінням основотворчого голосного (*гуляти* – *гульник*, *балуватись* – *балувник*) і від основ перехідних дієслів, рідше від неперехідних, недоконаного виду з додаванням інтерфікса *-ль-* (*-л'-*) (*купальник*, *вигиральник*) [12: 56–57].

У говорах Закарпатської області за допомогою суфікса *-ник* утворюються такі словотвірні типи:

1. Високопродуктивний тип назв осіб за дією: *блуд'ник* 'людина, якій не сидиться вдома' (Ск, Нн, НБ), *ко'пал'ник* 'сапальник, той, хто обробляє просапні культури сапою або лопатою' (МУ), *орал'ник* 'орач, хто оре землю' (ЛП), *мел'ник*, *мел'ник* 'той, хто меле зерно' (Ск, Ял), *помагал'ник* 'помічник' [Сб.: 253; П.Г.: 149; Гриц.: 265], *помоч'ник* 'помічник' (від *помочи* 'допомогти') [Сб.: 255], *напас'ник* 'кривдник, який постійно звинувачує у чомусь інших людей' (КсП), *бац'каник* 'чоловік, який любить умочувати хліб, картоплю і под. в сметану, олію тощо' (від *бац'кати* 'умочувати хліб, картоплю') [Сб.: 21], *вандру'ник*, *вандру'ник* 'той, що любить подорожувати' [Сб.: 35; Бв.: 39], *вінчу'ник* 'щедрувальник на старий Новий рік', *вір'ник* 'християнин, прихожанин', *вішчу'ник*, *віців'ник* 'віщун, пророк' [Сб.: 39; П.Г.: 28], *переву'зник* 'людина, яка перевозить через річку за гроші', *начал'ник*, *ур'адник* 'керівник, начальник' [10: 171], *войет'ник* 'чоловік, який легко вступає у сварку з криком і бійкою', *годованик*, *коханик* 'приймний син', *клевет'ник* 'наклепник' (від *клеветати* 'зводити на когось наклеп', яке, можливо, пов'язане з **kľvati*, укр. *кльовати* [ЕСУМ, II: 456]), *ко'лад'ник* 'колядник', *лоп'яц'каник*, *малац'каник* 'той, який робити швидко і неякісно' (від *лоп'яц'кати* 'робити що-небудь швидко і неякісно', *малац'кати* 'розмахувати чим-небудь'), *мн'ац'каник* 'скупердяй, скнара' (від *мн'ац'кати* 'дуже економити; скнарити'; *ото та'кый мн'ац'каник, шчо ўсе лиш з'бират ко'п'ію до ко'п'ію*), *мур'ник* 'муляр' (від *муровати* 'будувати'), *пыт'каник* 'чоловік, чкий дуже повільно, але старанно й обережно що-небудь робить' (*пыт'кати* 'дуже старанно, прискіпливо, обережно мацати'), *сербаник* 'той, який любить суп та інші рідкі страви' [Сб.: 40, 49, 144, 148, 163, 167, 175, 177, 230, 328], *штур'у'ник*, *шпарів'ник* 'чоловік, який економить на всьому' (від *штур'увати* 'економити') [Сб.: 424; П.Г.: 228], *шупаник* 'чоловік, який довго виконує яку-небудь роботу без помітних результатів' (від *шупати* 'шупати, нишпорити') [Сб.: 425], *воів'ник* 'воїн, шкідник, марнотратник, хто неощадний', *гнів'ник* 'хто гнівається', *кропив'ник* 'робітник, який поливає (кропить) спускні жолоби', *мір'иник* 'той хто молоко (землю)', *нивір'ник* 'атеїст, безбожник', *обман'ник* 'той, хто дурить, обманює хитрує', *обмін'ник* 'підмінена, обмінена дитина', *потопл'єнник* 'утопленик' [П.Г.: 29, 36, 87, 102, 115, 121, 152, 170], *прат'ник* 'тот, шо пр'аче' (*тотó віучар'і пр'атники, а де ўе мнóго віучар'іў – та в'атаг пр'атник*) [Гриц.: 168]; пор. бойк. *вартів'ник* 'вартовий', *віддóйник* 'чарівник, що відбирає молоко у корів' [Ониш., I: 120]; гуц. *бамбу'р'ник* 'нищитель, розбишака' (від *бамбу'рити* 'сильно стукати, грюкати; тривожити без потреби') [СГГ: 139], *примів'ник* 'чоловік, який лікує замовляння-

ми; баїльник) (від *примов'єсти* 'б'яти'), *гнівник* 'той, хто на когось гнівається', *устидник* 'безсоромник' [ГГ: 140, 154, 193], *кір'євник* 'керівник', *рабівник* 'грабїжник' (від *рабувати* 'грабувати') [Нег.: 92, 149]; зах.полїс. *критник* 'покрївельник дахів' [Арк., I: 255]; наддніст. *вобманник* 'ошуканець', *м'єрник* 'той, хто кладе печі; пічник', *погрєбник* 'той, хто копає могили', *щадрївник* 'хлопець, який ходить щедрувати' [Шило: 76, 178, 210, 285]; пор. ще *балясник* 'балагурь, болтунь' (від *балясувати* 'шуметь, болтать, балагурить') [Грін., I: 69].

2. Продуктивний тип назв різних конкретних предметів: *парник* 'накрита, засклена рамами грядка для вирощування розсади та ранніх овочів' (Ск, НБ, ЛП, Нн, МУ), *плавник* 'усе, що пливе по річці; нанесені водою дрова', *хідник* 'прохід, коридор' [П.Г.: 141, 211], *пилник* 'напилок', [Сб.: 229], *вишиваник* 'вишиваний кожух', *підсїдник* 'назва частини "струнги"' (*тот'є лахат'а, шчо вїучар'ї кладут на сїдок, коли д'єйа, аби мн'яко сид'їти*) [Гриц.: 210, 223]; пор. гуц. *бурк'єванник* 'дорога, вибрукована камінням; бруківка' (від *буркувати* 'брукувати') [СГГ: 263], *друлівник* 'саморобний коловорот' (від *друлювати* 'сверлити'), *поверник* 'пасовище, куди виганяють худобу після вечїрного доїння' [ГГ: 64, 151], *замїтник* 'коротка колода або товста дошка (призначена для заповнення проміжку між стовпцями в стїні будівлі' [Нег.: 74]; наддніст. *карбївник*, *маглївник* 'рубель', *праник* 'дерев'яний валок, яким вибивають білизну під час прання' [Шило: 138, 165, 215].

3. Малопродуктивний тип назв їжі та посуду: *пїуник* 'глиняний глечик для молока' (Гр, Дл, Гд; [Сб.: 229]), *поливаник* 'мальована каструля' (КсП), *дїїник*, *дїїник* 'дїїниця, відро, в яке доять худобу' (Гр, КсП), *присипаник* 'присипаний зверху пирїг' [П.Г.: 156]; пор. гуц. *перевєртаник* 'кукурудзяний пирїг із начинкою (чорниця, малина, сир із кропом), який випікають на капустяному листку на Пєтра' [Нег.: 131]; зах.полїс. *поцїл'євник* 'перший шматок, відрізаний від паляниці', *ризник* 'відрізаний шмат сала' [Арк., II: 80, 119].

4. Непродуктивний тип назв тварин: *годуник* 'порося, що готується для зарїза' [Бв.: 48]; пор. гуц. *дїїник* 'дїїна худоба' [ГГ: 60], зах.полїс. *к'єрмник* 'кабан на відгодївлї', *проводник* 'звїр, який їде попереду стада' [Арк., I: 243; II: 93].

5. Непродуктивний тип назв мїсць: *блудник* 'мїсце, на якому блудять', *з'висник* 'звис, обрив' [П.Г.: 14, 67].

Отже, суфікси *-ак*, *-ач*, *-ок* та *-ник* належать до найпродуктивнїших у твореннї вїддїєслївних їменникїв чоловїчого роду в українських говїрках Закарпаття. Суфікс *-ак* частїше використовується при твореннї вїддїєслївних назв осїб, *-ач* – утворює в українських говорах Закарпаття високопродуктивний тип назв конкретних предметів та продуктивний тип назв осїб, *-ок* здебїльшого використовується у твореннї назв конкретних предметів і нами не зафіксовано жодної реалїї у твореннї назв осїб, а суфікс *-ник* є продуктивним і при твореннї назв конкретних предметів і при твореннї назв осїб. Подїбна картина спостерїгається і в інших говорах української мови.

Скорочення назв обстежених населених пунктїв

Бг – с. Богдан Рахївського району, Бз – с. Березники Сваляв., Бр – с. Брїд Іршав., ВБ – с. Великий Бичків Рахїв., ВВ – с. Верхнє Водяне Рахїв., Вд – с. Водиця Рахїв., ВЛ – с. Великі Лази Ужгород., Вр – с. Ворочєво Перечин., ВР – с. Верхні Ремети Берегїв., Вш – с. Вишково Хуст., Гд – с. Гайд'єш Ужгород., Гл – с. Голубине Сваляв., Гн – с. Ганьковиця Сваляв., Гр – с. Грушово Тячїв., Гр – с. Горонда Мукачїв., Дб – с. Добрянське Тячїв., Дв – с. Довге Іршав., Дл – с. Дїлове Рахїв., Зг – с. Загорб Великоберез., КбП – с. Кобилецька Поляна Рахїв., Кв – с. Кваси Рахїв., Квс – с. Квасово Берегїв., Кл – с. Колочава Мїжгїр., КПс – с. Костєва Пастїль Великоберез., КсП – с. Косївська Поляна Рахїв., Лаз – с. Лазїщина Рахїв., Лз – с. Лозянський Мїжгїр., ЛП – с. Липецька Поляна Хуст., Лп – с. Лопухово Тячїв., Лт – с. Люта Великоберез., Лц – с. Лецовиця Мукачїв., МР – с. Малий Раковець Іршав., МУ – с. Мала Уголька Тячїв., НБ – с. Нижнїй Бистрий Хуст., Нв – с. Новоселиця Виноградїв., Нн – с. Нанково Хуст., Пл – с. Пилипець Мїжгїр., Пр – с. Перехресний Воловец., РК – с. Руські Комарївці Ужгород., Рс – с. Руське Мукачїв., Ск – с. Сокирниця Хуст., СП – с. Синєвирська Поляна Мїжгїр., Ст – с. Скотарське Воловецьк., ТП – с. Тур'я Поляна Перечин., Тр – с. Турички Перечин., Трн – с. Торунь Мїжгїр., Трс – с. Тросник Виноградїв., Тс – с. Тарасївка Тячїв., Тш – с. Тишїв Воловецьк., Чн – с. Чинадїєво Мукачїв., Ял – с. Ялове Воловецьк.

Скорочення назв використаних джерел

Арк. – Аркушин Г.Л. Словник захїднополїських говїрок : У 2-х т. / Аркушин Г.Л. – Луцьк : Вежа – 2000.

Бв. – Бєвка О. Словник-пам'ятник. Дїалектний словник села Поляни Марамороського комїтату / Бєвка О. – Нїредьгаза, 2004. – 180 с.

ГГ – Гуцульські говїрки. Короткий словник. – Львів, 1997. – 232 с.

Гр – Словарь української мови / [за ред. Б.Д.Грінченка]. – К., 1907 – 1909. – Т. 1–4.

Гриц. – Грицак М. Скарби гуцульського говору : Росїшка (вївчарство у текстах) / Грицак М. – Львів, 2008. – 320 с.

- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: У 7 т. – К.: Наук. думка, 1982 – 2006. – Т. 1–5.
- Негр. – Негрич М. Скарби гуцульського говору : Березови / Негрич М. – Львів, 2008. – 224 с.
- Ониш. – Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок : У 2 ч. / Онишкевич М.Й. – К. : Наук. думка, 1984.
- П.Г. – Піпаш Ю.О., Галас Б.К. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Рощі Рахівського району Закарпатської області) / Ю.О.Піпаш, Б.К. Галас. – Ужгород, 2005. – 266 с.
- Сб. – Сабадош І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / Сабадош І.В. – Ужгород : Ліра, 2008. – 480 с.
- СБГ – Словник буковинських говірок / [за заг. ред. Н.В.Гуйванюк]. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
- СГГ – Словник гуцульських говірок (Літера “Б”) // Гуцульщина : Лінгвістичні етюди. – К. : Наук. думка, 1991. – 308 с.
- Шило – Гаврило Шило. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило. – Львів : Інститут українознавства ім. І.Крип’якевича НАН України, 2008 (Серія “Діалектологічна скриня”). – 288 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркушин Г.Л. Іменний словотвір західнополіського говору : [Монографія] / Аркушин Г.Л. – Луцьк: Вежа, 2004. – 764 с.
2. Бевзенко С.П. Історична морфологія української мови. Нариси із словозміни та словотвору / Бевзенко С.П. – Ужгород, 1960. – 415 с.
3. Білоусенко П.І. Історія суфіксальної системи українського іменника (назви осіб чоловічого роду) / Білоусенко С.П. – К., 1993. – 215 с.
4. Демешко І.М. Валентність іменникового суфікса **-ак** в українській мові / І.М. Демешко // Ономастика і апелятиви (проблеми словотвірної дериватології). – Вип. 7. – Д., 1999. – С. 71–80.
5. Дика Л.В. Суфіксальний словотвір іменника в говірках полісько-середньонаддніпрянського порубіжжя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Л.В. Дика. – К., 2003. – 19 с.
6. Захарків В.Т. Словообразование имен существительных бойковского диалекта: (названия носителя процессуального признака) : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02. “Языки народов СССР (украинский язык)” / В.Т. Захарків. – Ужгород, 1981. – 27 с.
7. Ковалик І.І. Питання іменникового словотвору в східнослов’янських мовах у порівнянні з іншими слов’янськими мовами / Ковалик І.І. – Ч.1. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1958. – 153 с.
8. Кравченко М.В. Семантична і морфонологічна валентність словотворчих одиниць у системі віддіслівних дериватів / М.В. Кравченко // Мовознавство. – 1988. – № 1. – С. 32–37.
9. Нимчук В.В. Словообразование именных частей речи в закарпатских верхнеприборжавских говорах : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 “Языки народов мира (украинский язык)” / В.В.Нимчук. – К., 1962. – 18 с.
10. Нимчук В.В. Спостереження над словотвором іменника в говірці села Довге Іршавського району (суфіксація) / Нимчук В.В. // Наукові записки Ужгородського університету : Діалектологічний збірник. – 1955. – Т. 14. – С. 169–192.
11. Олійник І.С. Іменники з суфіксом **-ач (-яч)** на позначення назв осіб / Олійник І.С. // Українська мова й література в школі. – 1975. – № 8. – С. 33–34.
12. Сікорська З.С., Шарпило Б.А. Деякі закономірні риси системи словотворення іменників в українських говорах південно-східного мовного пограниччя / З.С.Сікорська, Б.А. Шарпило // Мовознавство. – 1970. – № 3. – С. 51–59.
13. Шумицька Г.В. Словотвір апелятивних іменників у північно-лемківських говірках української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Г.В.Шумицька. – Ужгород, 2010. – 19 с.

Fanta O.V.

Verbal nous masculine in the Ukrainian patois of Transcarpathia

Summary. The article deals with derivative types of verbal nous masculine, formed by the suffix of *-ak, -ok, -ach, -nik*, in Ukrainian patois of Transcarpathian region.

Key words: noun, derivation, the suffixe, the Ukrainian patois of the Transcarpathian region.